

ИЗБОРНОМ ВЕЋУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ПРИМЉЕНО: 29.06.2023		
Орг. јед.	Број	Примок
	11341,	

На седници Изборног већа Филозофског факултета од 18. маја 2023. године, ми доле потписани изабрани смо у Комисију за избор једног ванредног професора на Одељењу за историју, за ужу научну област *Историја српског народа у средњем веку са историјском географијом и старословенским језиком*. На конкурс који је објављен у листу *Послови* 24. маја 2023. године, јавио се само један кандидат – проф. др Јелена Мргић, ванредни професор на Одељењу за историју. После пажљивог увида у конкурсни материјал Комисија је закључила да је кандидаткиња поднема сва предвиђена документа и да испуњава услове конкурса, стога Комисија има част да поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

Биографски подаци

Проф. др Јелена Мргић рођена је 1972. године у Нишу. Основну школу и гимназију завршила је у Београду. Студије историје на Филозофском факултету у Београду уписала је 1991. године, а дипломирала 1997, са просечном оценом 9,27. Исте године уписала је постдипломске студије на Катедри за Историју српског народа у средњем веку, на предмету Историјска географија, које је окончала успешном одбраном магистарског рада *Доњи Краји – крајина средњовековне босанске државе* 2001. године. Под истим насловом објављена је 2002. године и из Фонда академика Васе Чубриловића награђена као најбољи магистарски рад. Докторску дисертацију под насловом *Северна Босна (13 – 16 век)* успешно је одбранила 2006. године. Такође је објављена као монографија „Северна Босна (13-16. век)“ и награђен Наградом града Београда 2009. године. У настави је ангажована од 1997. као асистент-приправник, потом асистент (2002), па доцент (2007) на предметима Историјска географија и Увод у историјске студије, где је од 2006. до 2011. године била предметни професор. Почев од 2016. године, предаје општу историјску географију Балкана и Медитерана и води просеминарске вежбе из Националне историјске географије.

У погледу стручног усавршавања, неколико пута је боравила у Бечу, на Институту за Византологију и неогрецистику, код проф. Јоханеса Кодера (2003, 2006. и 2008), представница је Србије у Европском друштву за еколошку историју (ESEN – European Society for Environmental History), на чијим конгресима учествује, као и на првом Светском конгресу за еколошку историју (2009). Учествовала је на домаћим и страним научним скуповима, са објављеним радовима у тематским зборницима, попут „Српских краљевства у средњем веку“ (2017), „Историја пловидбе Ћердапском клисуром“ (2016), „Man, nature and environment between the northern Adriatic and the

eastern Alps in premodern times“ (2014), „The Balkans and the Byzantine World before and after the Captures of Constantinople, 1204 and 1453“ (2016), „Environmentalism in Central and South Eastern Europe: Historical Perspectives“ (2017), „Landscape in Southeastern Europe“ (2018). Током претходне деценије била је ангажована на пројекту под руководством шефа катедре, проф. Мишића, „Насеља и становништво српских средњовековних земаља (14-15. век) (ев. бр. 177010), на пројекту под руководством проф. Владе Станковића „Хришћанска култура на Балкану у средњем веку – Византијско царство, Срби и Бугари“ (177015), а затим на пројекту Филозофског факултета у Београду „Човек и друштво у време кризе“. Од 2010. године је члан Центра за историјску географију и историјску демографију (ЦИГИД) и редакције часописа „Београдски историјски гласник“.

Научно – истраживачки рад

Проф. др Јелена Мргић дуго се бави истраживањима у области историјске географије и историјске екологије. Радове до 2019. године оценили смо у ранијим рефератима (посебно монографије), па на њима овде није потребно задржавати се. Овде ћемо анализирати радове који су услов за поновни избор у звање ванредног професора.

Радови из категорије M23

J.Mrgić, *Slike i reči 2 - Jedna italijanska karikatura s kraja Velikog bečkog rata (1683–1699) kao „ikono-tekst“*, Etnoantropološki problemi 18-1 (2023), 201-232, <https://doi.org/10.21301/eap.v18i1.9>

Полазећи од анализе картографских и иконографских извора у раду „Слике и речи“, овај чланак наставља да истражује подручје имагологије и визуелних представа обликованих сада према кодовима у карикатурама. Реч је о једном сатиричном цртежу насталом на изворишту овог жанра, у Италији, из пера болоњског уметника Ђузепеа Марије Мителија (1634–1718), датираног у 1696. годину или нешто касније. Поред главне личности османског султана чија је „болест“, као симбол стања Османског царства, предмет занимања шесторице ликова заоденутих у улоге „доктора“, на сцени су и велики везир и ердељски принц Имре Текели. Улоге „лекара“ су додељене сасвим одређеним историјским личностима према њиховим заслугама у поразима османске војске након ослобађања Беча 1683. године. Те личности су у овом раду поуздано идентификоване, као представници појединачних „нација“, историјско-географских и политичких целина: војвода Шарло Лоренски (Карло Лотариншки, 1643–1690), кнез-изборник Максимилиан II Емануел (р. 1662, вл. 1679–1726), Еуген Савојски (1663–1736), Лудвиг Баденски (1655–1707), електор Саксоније Јохан Георг III (р. 1647, вл. 1680–1691), велики електор Фридрих III из Бранденбурга (1688–1713). Поред тога, анализа прати више нити ове графичке и текстуалне композиције – од стереотипизације „других“ до ширег културног и политичког контекста у коме је Мители стварао – папска Болоња из које потиче и гроф Луиђи Марсили, о коме је ауторка већ писала неколико радова. Истраживање ове Мителијеве карикатуре ишло је у правцу њене историјско-географске и културне контекстуализације.

J.MRGIC, B.DRAŽETA, *Seeing, sensing, and de/scribing : narratives on weather and climate in preindustrial Serbia and Bosnia-Herzegovina*. *Ekonomika i ekohistorija*. 2020, vol. 16, str. 184-200, ilustr. ISSN 1845-5867. [COBISS.SR-ID 38842121] – <https://hrcak.srce.hr/file/369374>

Рад је осмишљен да савремена истраживања климатске историје у свету која почивају на математичким калибрацијама података из геофизичких и биолошких извора, допуни подацима из наративних извора из Србије, Босне и Херцеговине, с једне стране, и с друге стране етнографских истраживања на терену савремене Босне и Херцеговине (Вележ, Иван-планина, Романија). Пажња је усмерена на људске заједнице у одређеним географским, културним и друштвено-политичким оквирима током дугог, преиндустријског периода. Он је обележен „диктатуром житарица“ и пажљивим посматрањем, памћењем и усменим преношењем корпуса „традиционалног еколошког знања“ из генерације у генерацију, што је представљало специјалистичко познавање услова живота у одређеној природној средини. Стратегија преживљавања укључивала је правовремено опажање редовних и посебно ванредних појава и промена – атмосферских, биолошких и бихејвиоралних, и исто тако правовремено организовање у правцу смањивања утицаја поремећаја циклуса производње хране, и спречавања појаве глади и болести, на основу „учених предвиђања“ о блиској будућности и исходима акција које ће се предузети да смање стрепњу и бојазан. Овај репозиторијум практичних, искуствених увида назива се „традиционалним еколошким знањем“ (ТЕК – traditional ecological knowledge) и свако подручје је имало свој, еколошки – климатски прилагођен календар радова. Месечне и сезонске промене времена, понашања домаћих и дивљих животиња, вегетацијски циклуси – сва опажања су била посвећена предвиђању времена и исхода производње хране, а била су битна да се створе стратегије опстанка заједнице. Земљораднички и сточарски циклуси су обележени великим хришћанским празницима – Ђурђевдан, Илиндан, Митровдан, као оријентирима за почетак или завршетак одређених радова.

Радови из категорије M24

J. Mrgić, *Slike i reči: alegorijska i sugestivna kartografija*, *Etnoantropološki problemi* 15-2 (2020), 373-399, <https://doi.org/10.21301/eap.v15i2.1>

Према новијим критичким теоријама, картографске представе урађене према математичким и астрономским стандардима нису више ни „самоочигледни докази“, нити „објективни и неутрални извори“, тако да се њиховој анализи приступа са позиција наратологије. Карте и сви маполики артефакти се третирају као „иконотекстови“, односно као визуалне представе делова физичког простора, које су истовремено и друштвени конструкт, те се њихов изглед, садржај, али и намена мењају сходно променама друштвено-културног система. Свака карта је резултат стваралачког и то најпре мисаоног (интерног, рефлексивног) процеса унутар свог културног контекста и представља збирку знакова о просторним и друштвеним односима у наративној и графичкој форми. У овом раду је предмет анализе алегоријска карта непознатог аутора, највероватније из француске или низоземске културне средине, око 1590. године, која приказује „Свет у глави Луде“, а историјско-географски и културни контекст карте је реконструисан на основу визуелних и текстуалних делова карте.

J. Mrgić, *Између „nobles sauvages” и „sauvage blanc” – екокритичка промишљања и мапирање филмова и књига о Бразилу*, Годишњак за друштвену историју XXVI, свеска 1 (2019), 29–64.

Књижевна дела и филмска остварења настају у одређеним историјско-географским контекстима, према ставовима и предрасудама аутора, пореклом из одређене друштвене и културне средине. Рад са становишта екокритичке теорије, потекле из студија књижевности, интерпретира одређена филмска остварења и књижевна дела према ауторкином избору. Тај избор одређен је на основу личног сензибилитета, уочавања нивоа веродостојне интерпретације фактуалних поставки, те социо-културолошког миљеа аутора сценарија, литерарних предлогака и режисера. Посматра се како је природна средина транспонована, кадрирана и представљена аудиторијуму, с посебним нагласком на одабране „политичке и делатне животиње“ које говоре, понашају се и интервенишу у одређеном еколошком сетингу на основу специфичних идеја водиља и културолошких одредница. Рад анализира историјско-географску локацију поменутих остварења, уз напомене о историјским изворима и истраживањима тих подручја, а наративи историјских и визуелних извора су мапирани на карти која је приложена уз рад.

Рад из категорије M33

J.MRGIC, *From memory to landscape and environmental history : the village of Bežanija and my socialistic childhood*. Ekonomska i ekohistorija. 2021, vol. 17, str. 122-137, ilustr. ISSN 1845-5867. [COBISS.SR-ID 60098569] – <https://hrcak.srce.hr/file/395613>

Чланак је знатно проширена верзија излагања на међународној конференцију „Европског друштва за еколошку историју“ (ESEH), одржане у Загребу од 26. до 30. јуна 2017, са темом “River’s Playground – The village of Refugees (Bežanija) in the Floodplains of Sava River”. Пре упуштања у анализу сачуваних и доступних историјских извора о селу Бежанија, насталог у поткриљу и на обронцима лесног плато који се протеже левом обалом Саве од Земуна, ауторка даје аутоетнографску анализу својих сећања о променама културног и географског пејзажа од августа 1978. године, када се њена породица доселила у новобеоградски блок 62. Најстарији подаци о селу, у чијем атару је изграђен Нови Београд, могли би да потичу из угарских извора с краја 11. века, и премда име упућује на „бег, бежање“, првобитно је записано као „Bozias“, „Campus Wuzias“, у близини града Земуна. Као погранични предео током целог српског средњег века и потом по османском освајању Срема, Бежанија је била место досељавања и расељавања. У раду су коришћене гравуре приказа аустријских опсада Београда из правца тврђаве и вароши Земуна и атара села Бежаније. Вегетацијски и привредни покривач је реконструисан на основу података из османских дефтера и картографске грађе, чији је мали део публикован у раду. Радови на мелиоризацији терена јужно од главне улице ка левој обали Саве и према Земуну отпочели су терезијанским реформама, и настављени су током периода социјалистичке изградње. Историјско језгро села Бежанија са старом црквом св. Ђорђа је, нажалост, само малим делом очувано.

Радови из категорије M44

J. MRGIĆ, *Живети у средњем веку : нека разматрања о стрепњама и страховима од глади, болести и смрти*. У: МИШИЋ, Синиша (ур.), МИТРОВИЋ, Катарина (ур.). Пошаст на тлу средњовековних српских земаља (епидемије - непогоде - глад), Београд, 2021, 57-70.

Поглавље је део зборника који је тематски третирао различите „пошаст“ у српским средњовековним земљама, а ауторка је приступила са позиција Ле Гофовог „дугог Средњег века“. Стога је у свом раду укључила анализу наративних извора током Великог бачког рата, на широко простору од Скопља до Бања Луке, Макарске и Сарајева, из различитих културних кругова. Војке, глад и епидемија куге подстакле су велике миграције српског народа, о чему су сачувана писана сведочанства припадника свештенства. Рад је усмерен на могућности нових интерпретација и поимање осећања, осетљивости и начина њиховог изражавања. Полази се од почетне перцепције догађаја – од тога шта се уочава као „пошаст“ и катастрофа, и развија се до емотивних реакција, индивидуалних и колективних, те рационалних стратегија да се несреће и катастрофе избегну или да се њихово дејство ограничи.

J. MRGIĆ, *Жупе и земље, села и градови : (један историјско-географски осврт на српски средњи век)*. У: МИТРОВИЋ, Катарина (ур.), УЗЕЛАЦ, Александар (ур.). Између Подунавља и Средоземља : тематски зборник посвећен проф. др Синиши Мишићу поводом његовог 60. Рођендана, Ниш - Пожаревац, 2021, 477-491.

Прилог ауторке је дедикативни приказ вишегенерацијских истраживања на подручју историјске географије, као полицентричне дисциплине, кроз радове њених ментора – академика проф. Милоша Благојевића и проф. Синише Мишића, коме је посвећен зборник у част 60-тог рођендана. Ауторка је груписала методолошки, проблемски, тематски и географски допринос ове три генерације научника у полувековном научном развоју (1972-2022). Свака историја има своју историјску географију, тако и историографију. Велика пространства српских земаља, територијално-управна организација и њене промене, привредне активности, али и еколошки дискурс су пажљиво истражени у домаћој историјској географији како је у раду представљено, а ова дисциплина наставља да се шири тематски и проблемски у складу са савременим научним тенденцијама.

Рад из категорије M63

J. MRGIĆ, *Razmišljanja o pirinču i mediteranskim društvima*. У: SAMARDŽIĆ, Nikola (ур.), STANKOVIĆ, Vlada (ур.). Zbornik radova - "Kasnovizantijski i postvizantijski Mediteran: životni uslovi i svakodnevnica". Beograd: Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture, 2020, 46-56.

Рад је имао за циљ да оцрта културни и историјско-географски ток гајења и конзумације пиринча пре и после византијске епохе, полазећи од Броделових запажања, потом представљајући новије резултате из различитих дисциплина – византологије, османистике, културне антропологије, и еколошке историје. На другом нивоу је тражење одговора на питање чија је храна био пиринч на византијском и османском Леванту, и у којој мери је била присутна његова култивација, који су били начини његове припреме, чиме се улази у подручје гастрономије са њеним низом истраживачких питања. Заправо, праћење историје неке биљке, уопште хранљивог

плода, од почетне доместикације и култивације до транслације у нову културно-друштвену средину почива и на сагледавању природно-географских услова за њену „сеобу и насељавање“ – тла и климе, од којих су за пиринач посебно важни режим падавина и осунчаност. Сложена сфера друштвених и економских односа такође мора да буде узета за референтни оквир. Статус намирнице у друштву одређује потребу и присилу да се њена производња појача или да се увози. Организација радне снаге и надзор при узгоју пиринча врло су специфични и захтевају стручност и поштовање тачног распореда радова у пољима која се припремају на посебан начин. Важна је и контрола цена и дистрибуција производа. У овом погледу, узгој пиринча доста наликује геофизичким и земљоделачким условима виноградарства: *terroir*, строги календар радова, стручна специјализација радне снаге, климатска осетљивост, палета производа и начини конзумације.

Еколошка историја је такође део историјске географије од самог оснивања на Одељењу за историју, тако да о климатским променама, варијацијама и процесима, у радовима Јелене Мргић реконструкција полази управо од географског и историјског порекла писаних извора у „дугом Средњем веку“ – преиндустријском периоду. У методолошком погледу, хеуристика је проширена на друге врсте историјских извора (визуелни – карте и карикатуре као „иконо-текстови“), а у теоријском погледу интерпретација је обogaћена културно-историјским и културно-антрополошким приступом и моделима. „Географија“ страхова и стрепњи је такође историјска географија која може да се мапира у историји српског народа током Великог бечког рата (1683-1699), као врхунац „спирала криза“ и катастрофа, укључујући и Велику сеобу Срба 1690. године. Културна историја хране јесте заправо историјска географија прехранбених намирница, где се утврђује њихово порекло, начини дисеминације, време и место доласка „новитета“, о чему сведочи случај пиринча на простору некадашњих српских земаља у оквиру Османског царства, и шире, на простору Медитерана. У том процесу улогу играју не само географски и климатски услови, већ и обученост радне снаге у низу специфичних радова на пиринчаним пољима, и стално присуство оризара, што је слично виноградима – неколико османих извора помиње напуштање и запуштање пиринчаних поља услед бекства радне снаге.

Као што можемо закључити из опширног приказа објављених радова Ј. Мргић је у последњих пет година главне своје истраживачке активности посветила еколошкој историји, углавном новог века, користећи на прави начин читав низ секундарних историјских извора, као што су цртежи, карикатуре, географске карте и други материјал. У вези са овим изворима бавила се темама *малих људи*, исхраном и намирницама, условима њихове производње и посвећеност локалних заједница тој производњи. Овим истраживањима Јелена Мргић је попунила једну празнину у српској историографији и историјској географији и отворила читав низ тема за будућа истраживања.

Рад у настави

Педашки рад проф. др Јелене Мргић оцењен је током претходне деценије просечном оценом око 4.5 (од 5). У својству ментора учествовала је у изради неколико магистарских теза које се односе на историјску географију средњовековних подручја Босне (Горње и Средње Подриње, и Сребреница са околином), а тренутно је ментор у изради једне магистарске и једне докторске тезе. Специјалистичке курсеве о историјској географији средњовековне Босне, њеној територијалној управи и насељима, предаје на основним, мастер и докторским студијама на Одељењу за Историју. Научни и педагошки кредо којим се води у својим предавањима и истраживачком раду јесте да свака историја (тема, појам, феномен, процес) има своју историјску географију, и да, поред хронологије, просторна димензија чини њен саставни део. Стога, без разумевања географског, културно-социолошког и економског контекста, онај највидљивији, политички и „догађајни“ аспект не може да буде до краја схваћен, нити истражен. Ј. Мргић остварује добру сарадњу са студентима, посебно на часовима вежби где их подстиче на комуникацију и развој критичког размишљања. Почев од 2016. године, предаје општу историјску географију Балкана и Медитерана и води просеминарске вежбе из Националне историјске географије.

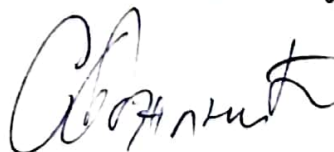
Закључак

Проф. др Јелена Мргић у периоду од 2019. године исказала је плодну научно – истраживачку активност у области историјске географије и еколошке историје, као дела историјске географије. Своје радове пласирала је у водећим научним часописима, а део истраживања саопштавала је и на међународним и националним скуповима. На овај начин је добро презентовала свој рад у научној заједници што је видљиво и из увида у цитираност њених радова, код нас и у иностранству. У настави Ј. Мргић је уредно држала своја предавања и вежбе на основним студијама, а посвећена је и раду са студентима докторских студија. Студенти је редовно оцењују високим оценама као предавача који се посвећује раду са њима.

На основу анализе њених радова и свега горе изреченог Комисија закључује да др Јелена Мргић испуњава све услове за поновни избор у звање ВАНРЕДНОГ ПРОФЕСОРА за ужу научну област ИСТОРИЈА СРПСКОГ НАРОДА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ СА ИСТОРИЈСКОМ ГЕОГРАФИЈОМ И СТАРОСЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИКОМ.

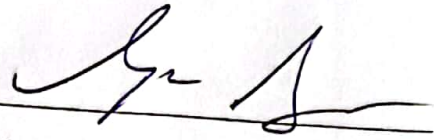
У Београду, 29. 06. 2023.

Комисија

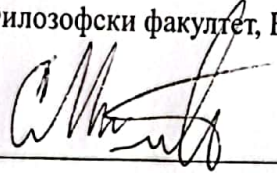
Др Снежана Божанић, редовни професор

Филозофски факултет, Нови Сад

Др Марко Шуица, редовни професор
Филозофски факултет, Београд

Др Синиша Мишић, редовни професор
Филозофски факултет, Београд

(писац Извештаја)